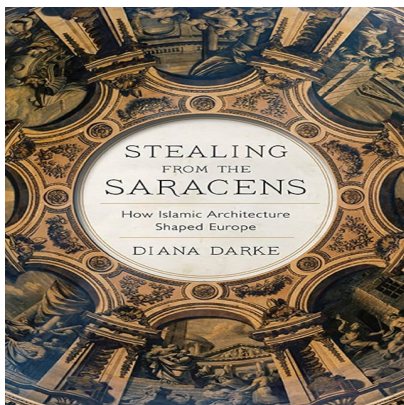

Të vjedhësh nga Saraçenët: Si e Formësoi Arkitektura Islame Europën – Diana Darke

Description

Konspekt i librit të autores Diana Darke, *Stealing from the Saracens: How Islamic Architecture Shaped Europe* (Hurst: 2024)

Në vijim do të paraqesim një konspekt të librit të autores Diana Darke me titull *Stealing from the Saracens: How Islamic Architecture Shaped Europe* (Të vjedhësh nga Saraçenët: Si e Formësoi Arkitektura Islame Europën). Ky libër përfaqëson një kundër-narrativë të fuqishme ndaj historive eurocentrike të arkitekturës, duke argumentuar se një pjesë e madhe e ndërtesave më ikonike të Evropës—veçanërisht atyre të stilit gotik—i detyrohen inovacioneve arkitekturore me origjinë në botën islame.

Teza qendrore e Darke është e qartë dhe pa ekuivok: “ADN-ja arkitekturore” e monumenteve mesjetare dhe të hershme moderne evropiane nuk është thjesht evropiane, por në mënyrë thelbësore është formuar nga trashëgimia arkitekturore e botës arabe dhe islame, veçanërisht nga rajoni i Mesdheut Lindor dhe Al-Andalus (Spanja islame).

Siç thekson ajo:

“Askush nuk ‘e zotëron’ arkitekturën, ashtu siç askush nuk ‘e zotëron’ shkencën” (The Guardian).

Kjo deklaratë përvijon qëllimin më të gjerë të autores, që nuk është të minimizojë arritjet arkitekturore të Evropës, por të korrigjojë narrativën historike, duke nxjerrë në pah ndërthurjen e thellë mes traditave arkitekturore islame dhe evropiane, sidomos në fushën e arkitekturës sakrale dhe monumentale.

Vetë titulli *Të vjedhësh nga Saraçenët*—edhe pse provokues—është konceptuar për të sfiduar idenë se katedralet, pallatet dhe monumentet civile evropiane janë fryt i vetëm i zhvillimit të brendshëm evropian. Termi “saraçenas”, që në mesjetë përdorej për myslimanët, është zgjedhur me qëllim për të rikujtuar historinë e gjatë të mohimit ose fshirjes së kontributeve jo-evropiane në formësimin e stilit të ashtuquajtur “kombëtar” të Evropës.

Darke e fillon analizën e saj me zjarrin e vitit 2019 që përfshiu Katedralen Notre-Dame në Paris—një

tragjedi që nxiti reflektime të thella mbi rëndësinë e saj arkitekturore dhe simbolike. Në atë kontekst, Darke postoi në Twitter se elemente kyçe të strukturës së katedrales—si fasada me dy kulla dhe harqet e mprehta—kishin origjinë në Lindjen e Mesme, posaçërisht në ndërtesat kristiane dhe islame të Sirisë. Reagimet ndaj kësaj deklarate ishin të menjëhershme dhe të ashpra. Por pikërisht kjo deklaratë u kthye në farën nga e cila lindi një argument i plotë dhe i thelluar: një vëllim me rreth 400 faqe që udhëheq lexuesin në një udhëtim përmes shekujve dhe hapësirave, nga Siria paraislame në Francën gotike, Firencen e Rilindjes dhe Londrën viktoriane.

Në thelb të argumentit të saj qëndrojnë elementë arkitekturorë si: harqet e mprehta, kupolat me brinjë, majat, xhamat me ngjyra, dritaret rozë, harqet me tri gjymtyrë (trefoil), dhe teknikat e ndërtimit të kupolave—të gjitha këto, sipas Darke, me origjinë të gjurmueshme në botën islame. Ajo sjell shembullin e harqeve trefoile, të cilat në arkitekturën evropiane interpretohen si simbol i Trinisë së Shenjtë, ndërsa në fakt shfaqen më herët në ndërtimet islame.

Një nga rastet më të forta të saj është Kupola e Shkëmbit në Jerusalem (fundi i shek. VII), të cilën kryqtarët e identifikuan gabimisht si Tempullin e Solomonit. Ky keqinterpretim çoi në imitime të shumta në kishat evropiane pas Kryqëzatës së Parë. Siç shkruan Darke:

“Kryqtarët që morën Jerusalemin në vitin 1099 e keqinterpretuan Kupolën e Shkëmbit si Tempullin e Mbretit Solomon dhe më pas e përdorën si model për kishat që ndërtuan në vendlindje” (fq. 102).

Po kështu, Xhamia Emevite në Kordovë, me harqet në formë patkoi, ngjyrat dytonale dhe kupolat me brinjë, ndikoi ndjeshëm në arkitekturën e katedraleve italiane në Pisa, Palermo dhe Venecia. Fasadat me dy ngjyra të periudhës romanike dhe gotike, sipas Darke, janë pasqyrim i qartë i stileve më të hershme islame. Në rastin e Venecias, ndonëse ndikimi lindor shpesh përmendet, Darke shkon më thellë duke sjellë analiza të bazuara në burime historike dhe teknike.

Një tjetër figurë qendrore në tregimin e saj është Christopher Wren, arkitekti i Katedrales së Shën Palit në Londër. Wren, në shekullin XVII, i referohej stilit gotik si “stil saraçen”, bazuar në studimet e tij mbi arkitekturën islame. Ai e refuzoi stilin gotik në favor të një stili klasik, por që përfshinte elementë të ndikuar nga arkitektura e xhamive osmane—veçanërisht nga puna e Sinanit, arkitektit të madh osman.

Transmetimi teknologjik është një shtyllë e rëndësishme në argumentin e Darke. Ajo thekson se arkitektura islame nuk ishte vetëm estetikisht e avancuar, por edhe shkencërisht përparimtare. Darke ndalet në zhvillimet matematikore, gjeometrike dhe inxhinierike në Bagdad dhe Kordobë, të cilat ndikuan në përparimin arkitekturor evropian. Në një pasazh të spikatur, ajo krahason qasjen e Vitruviusit në Romën antike me qasjet inovative të arkitektëve myslimanë në Al-Andalus:

“Në Kordobën e shekullit të dhjetë, u zhvillua një qasje krejtësisht e re matematikore ndaj arkitekturës... duke përdorur trekëndësha barabrinjës dhe gjeometri për të krijuar një rrjet hapësinor ku të gjitha pjesët janë të barabarta dhe njëkohësisht pjesë e një hapësire të vetme, të bashkuar” (fq. 164–165).

Darke ndalet gjatë edhe në rastin e Venecias, të cilën e paraqet si një shembull të huazimit të vetëdijshëm nga Lindja. Duke cituar Deborah Howard, ajo argumenton se ndërtesat veneciane—duke përfshirë Pallatin e Dogëve—huazuan jo vetëm motive stilistike, por edhe materiale ndërtimi nga arkitektura islame:

“Adoptimi nga venecianët i stileve islame ishte një zgjedhje e qëllimshme dhe e vetëdijshme” (fq. 226).

Darke identifikon disa rrugë të ndikimit: Kryqëzatat, Andaluzia, Sicilia normane, rrjetet tregtare të Venecias dhe rrugët e pelegrinazhit, të cilat shërbyen si kanale për shkëmbimin e dijes dhe stileve arkitekturore. Edhe pse këto shkëmbime shpesh ndodhën përmes konfliktit, ato ishin të qëndrueshme dhe me ndikim afatgjatë.

Ajo nuk mohon kontributet origjinale të Evropës, por synon të korrigjojë një pabarazi në rrëfimet historiografike, duke kërkuar njohjen e rrënjëve të ndërthurura të traditave arkitekturore.

Në përfundim, Darke pohon:

“Në vend që të shohim stilin gotik si një shpikje krejtësisht evropiane, duhet ta kuptojmë atë si produkt të shekujve të shkëmbimit, përshtatjes dhe ripërpunimit përtej Mesdheut.”

Pavarësisht fuqisë argumentuese të librit, disa pika ngjallin diskutim:

Darke përdor shpesh termat “islamik” ose “saraçenas” për stile që nuk i përkasin domosdoshmërisht Islamit, duke përfshirë tradita bizantine apo pararendëse. Kjo sjell paqartësi konceptuale. Titulli i librit sugjeron një marrëdhënie shfrytëzuese të qëllimshme, që rrallëherë është kaq e qartë historikisht. Në disa raste, Darke mbështetet më shumë në ngjashmëri vizuale sesa në dëshmi të dokumentuara për rrjedhën e ndikimit, si në rastin e krahasimit midis Big Ben-it dhe minares së Aleppos. Ndërsa Darke fokusohet te ndikimi nga Lindja, ajo shpesh anashkalon ndikimin e kundërt dhe sfondin konfliktual të shkëmbimeve kulturore.

Pavarësisht këtyre mangësive libri i Darke është një vepër e guximshme dhe me ndikim, që sfidon perceptimet tradicionale mbi arkitekturën evropiane. Edhe pse me disa teprime dhe paqartësi metodologjike, ajo paraqet një rikujtesë të fuqishme për natyrën e ndërlidhur të zhvillimeve kulturore. Në një kohë kur narrativat nacionaliste dhe esencialiste janë në rritje, libri i Darke përbën një ndërhyrje të rëndësishme akademike dhe politike, duke na ftuar të rishikojmë me vëmendje burimet e përbashkëta të trashëgimisë kulturore njerëzore.

Date Created

26/04/2025

Author

erasmusi